

nih trenutkov, prostih vsakršne zveze, predidej, predsodkov ali interesov. Fotografije so njegovo videnje, razumevanje resničnosti in njegov aktivni element njene- ga sooblikovanja. Skozi luknjico vidi le on sam, in drugega zapazi zgolj skozi "svoj" kod Drugega. Vsakršen (foto)strel leti "od nekoga", in četudi dojemamo tega "nekoga" le kot poslušnega instrumenta želje "subjekta izjavljanja", je odločilen prav njegov poseg. Nikakršne naključnosti ni v tem, še manj "nepriustranske", "čiste" slike dejanskosti. Prej kot potrditel Realnosti je fotografija utrditev ene od mnogih realnosti, njena neposredna inscenacija.

Odtod njen subverzivni potencial: ne prezentira namreč nečesa, kar je (bilo) zanimivo, pač pa ga šele sam akt fotografiranja in njegova na papir spravljena sled pokazeta kot nekaj, kar je vredno pozornosti. Tu se nahaja moč "nekega drugega smisla" in "smisla nekega Drugega", ne pa dobesednega smisla, ki (se) "prišepetuje" (izraz je Barthesov), nas napeljuje k mišljenju, poantira. Fotografija je tako tudi emanacija nekoga, fotografa - in ne le nečesa; in vendar je prav to nekaj, "to-je-bilo" kot noem Fotografije tisto, kar je prek njega - "ta-je-bil" - doseglo gledalca fotografije, "mene". Recipientu pa še tako navidez nevtralnno dejstvo sproži nekontroliran simbolni plaz pomenov. Fotografija tako potrdi, "da je tisto, kar gledam, res bilo" - a za nekoga Drugega, opremljenega s svojo lastno, intimno zgodbo (o njej).

Tudi skozi takšno optiko lahko dojamemo Barthesovo ločevanje med *studium* in *punctum*, med poljem površnega, omikanega zanimanja, med tem, kar mi je "všeč", in nepričakovano črto, ki tega včasih prečka, ki gledalca "prešine", ki sodi k "rad imeti". Prvi je klasična informacija, "družbeno-zgodovinski kontekst" podobe, ki zbuja vljuden

interes; je področje brezbrizne želje, raztresene pozornosti, fotografova pripoved, njegova očitna namera, njegov kod, ki duši gledalčevo recepcijo, ji ne da spregovoriti. Drugi pa je stalni izziv, nesimbolizabilni drobec sredi prvega, ki ga (z)moti v njegovi samozadostni urejenosti, zaveza, ki predre njegovo nedvoumno konotativno posredovanost, zanemari njegovo krinko objektivnega. Kot tisto, ki me zbode, predružači branje *studiuma*, četudi obroben, navidez nepomemben košček motiva napolni vso fotografijo - kot "negiben in ljubeč" ima izredno ekspanzijsko silo, je detonator, ki se ne zmeni za prejšnjo - z mukami večšine doseženo - pomenko prepojenost.

Kontingenca je vselej drugje, kot jo pričakujemo, skušamo ujeti (v objektiv), kot jo naznamimo ali napovemo. *Punctum* je tisto, kar uide fotografu, njegovemu profesionalno izostrenemu ali amatersko neposrednemu namenu, je tisti "nameček", "pritiklina", ki zbeži njegovi intenci, "topi smisel" (kot mu pravi Barthes na nekem drugem mestu), ki se pne neodvisno, ven iz kulture, rituala, vednosti. *Studiuma*. Indiferenten, povsem partikularno izbran detajl, ki je vedno na fotografiji, čeprav izven predočnega motiva, je kavelj, štrlina, na katero se obešajo partikularne fantazme. Je vselej tisto, kar fotografiji dodajam, kar pa je že vedno na njej; "že-obstoječi", a vseeno "moj" konstrukt, s katerim subvertiram navzočo zgodbo. Zato je dajati zgled za *punctum* na nek način "predajati se", pomeni iskanje in najdevanje lastnih mitskih imaginarijev, bolj ali manj nasilno simboliziranje (okoli) rane Realnega. Pričujoča knjižica z avtorjevimi interpretacijami fotografij je dober zgled za to.

Mitja Velikonja

Lester Brown et al.

ZEMLJA 1993: Poročilo inštituta World- watch o prizadevanjih za okolju prijazno družbo

GO-13, Uvajanje ekoloških programov, Bohinj 1993
306 strani

V slovenščini smo dobili prevod desetega zbornika, ki ga je inštitut Worldwatch objavil januarja letos pod naslovom *State of the World*. Prevod, naslovljen *Zemlja 1993*, je izšel v nakladi 2.000 izvodov nekaj dni pred dnevom Zemlje 22. aprilom. Izšel je torej v manj kot treh mesecih po izidu ameriškega izvornika. Zahvala za tak prevajalsko-izdajateljski podvig gre podjetnosti bohinjске založbe GO-13, UVAJANJE EKOLOŠKIH PROGRAMOV. Knjigo je izdala pod pokroviteljstvom Ministrstva za okolje in prostor RS in s pomočjo številnih sponzorjev.

Zborniki *State of the World* so v svetu postali zelo popularni, predvsem med strokovnjaki, politiki in v vse širšem krogu ekoloških aktivistov in drugih, ki se začenjajo zavedati pomena zdrave-

ga okolja. Sicer pa uredniki letošnjega zbornika v Uvodu celo sami izražajo svoje presenečenje nad tem, da so pripravili že deseto tako poročilo. Serija letnih knjig *State of the World* spada po njihovem med tiste nove projekte, ki presega pričakovanja. Upali so, kot pravijo, da se bo veliko prevajala, nikakor pa si niso predstavljali, da bo prevedena že v kar 27 jezikov in da bo prvi natis v angleščini vsako leto izšel v 100.000 izvodih. Očitno sta k temu uspehu pripomogla prava tematika in pravi metodološki pristop.

Letošnji zbornik je sestavljen iz desetih poglavij oziroma medsebojno dopolnjujočih se spisov. Ti angažirani, jasno in berljivo pisani teksti prinašajo najnovejša spoznanja in podatke o nevarnih globalnih trendih in spremembah v zemeljski biosferi, ki so v največji meri posledica zgrešene gospodarske dejavnosti v zadnjih nekaj desetletjih pospešenega industrijskega in tehnološkega razvoja. Spisi so polni zaskrbljujočih podatkov o hudem uničevanju okolja, pa tudi kratkih, živih opisov konkretnih primerov uspešnega boja proti temu strašno nevarnemu, še vedno naraščajočemu zlu povsod po svetu, kjerkoli je sodoben, ekološko premalo osveščen in zato okolju in svojemu obstoju nevaren človek. Te informacije, sestavljene v zanimivem, nekakšnem feljtonističnem novinarskem slogu nas seznanjajo, opozarjajo in nakazujejo možne rešitve najbolj perečih globalnih ekoloških problemov. Večinoma so zgoščeni prikazi drugih ekoloških poročil in razprav. Berejo se kot poročanje s fronte, iz boja za preživetje človeka kot vrste. Sovražniki so onesnaževalci in sebični, pohlepni, kratkovidni, nam vsem in tudi sebi škodljivi, nerazumni izkoriščevalci okolja; cilj je varstvo uravnoveženega, zdravega okolja in tak razvoj gospodarskih in drugih dejavnosti, ki je usklajen z možnostmi okolja; zmage in junaška dejanja na naši strani pa

so pozitivne spremembe v ekonomski, industrijski in demografski politiki, ki odločilno vplivajo na naš odnos do okolja in razvoja. Te spremembe je nujno pospešiti in poglobiti, tako v industrijsko razvitih državah kot tudi v državah v razvoju. Od tega, kakšne bodo te spremembe in kako hitro bodo uvedene, bo odvisna kakovost življenja bodočih generacij, morda pa celo preživetje planeta.

Pomembnost in aktualnost vsebine ter njeno pozitivno podajanje so odlike, ki bralca pritegnejo, ga silijo k razmišljanju in spodbujajo k akciji.

Za letošnji zbornik je značilno kritično in le delno pozitivno stališče do konference OZN o okolju in razvoju, ki je bila junija lani v Riu de Janeiru. Rečeno je, da je bil to sicer največji zbor državnih in političnih voditeljev v zgodovini, ki pa kljub vsej izraženi zaskrbljenosti za prihodnost Zemlje ni izpolnil upov in pričakovanj. Precej težav je povzročilo vztrajanje ZDA, da se cilji in časovni roki omejevanja emisij ogljika ne vključijo v dogovor o podnebjju. ZDA tudi niso hotele podpisati konvencije, ki naj bi zaščitila biološko raznovrstnost. Pa vendar ta svetovni vrh ni bil neuspešen. Dogovor o podnebjju, ki ga je podpisalo 154 sodelujočih držav, priznava, da je planetarno segrevanje pereče vprašanje, in govori o vzpostavitvi mednarodnega sistema, ki bo zbiral letna poročila posameznih vlad o spremembah v emisijah ogljika.

Zbornik razvija tezo, da je za zaskrbljujoče stanje okolja deloma kriv tudi sedanji gospodarski knjigovodstveni sistem, ki zavaja, deloma pa biološki knjigovodstveni sistem, ki povečini ne obstaja. Mednarodno sprejeti sistem državnega gospodarskega knjigovodstva ima namreč napako, da ne upošteva obrabe oziroma zmanjševanja vrednosti naravnega kapitala, recimo odnašanja vrhnje plasti prsti zaradi erozije, uničevanja

gozdov zaradi kislega dežja ali tanjšanja zaščitnega stratosferskega ozonskega plašča. Zaradi fragmentarnosti biološkega knjigovodskega sistema pa nihče ne ve, koliko rastlinskih in živalskih vrst vsako leto izumre. Ker nimamo globalnega popisa biološkega bogastva na Zemlji, nihče dejansko ne ve niti tega, koliko bioloških vrst na njej sploh obstaja. Biološki knjigovodski sistem prav tako ne opozarja na preseganje pragov donosnosti. Zaradi pomanjkanja informacij o trajno uravnoveženih donosih so oblasti dopustile, da smo od naravnih sistemov zahtevali preveč; to pa je privedlo do njihovega postopnega uničenja.

Onesnaženost zraka, vode in prsti s strupenimi kemikalijami, radioaktivnost in povečano ultravijolično sevanje škodujejo človeškemu zdravju in povečujejo stroške zdravstvenega varstva. Poročilo o kakovosti zraka v mestih, ki sta ga skupaj podala Svetovna zdravstvena organizacija in Program OZN za okolje, navaja, da je 625 milijonov ljudi izpostavljenih nezdravim stopnjam koncentracije žveplovega dioksida, ki se sprošča pri izgorevanju fosilnih goriv. Več kot milijarda ljudi - petina svetovnega prebivalstva - je izpostavljena različnim potencialno škodljivim vrstam onesnaževanja zraka.

Poleg druge škode v okolju, s katero se trenutno sooča svet, se kopčijo tudi astronomski računi za čiščenje okolja. Na primer, samo stroški čiščenja odlagališč nevarnih odpadkov v ZDA dosega 750 milijard dolarjev, kar je približno tri četrtine zveznega proračuna ZDA v letu 1990. Cena varnega odlaganja jedrskih odpadkov in razgradnje jedrskih elektrarn, ki te odpadke proizvajajo, še ni znana. Ukvarjanje z zdravstvenimi problemi, ki so posledica jedrskih odpadkov, je prepuščeno prihodnjim generacijam kot sestavni del jedrske zapuščine. V ZDA ocenjujejo, da je cena čiščenja odla-

gališč za radioaktivne odpadke, ki nastajajo v njihovih tovarnah za izdelavo jedrskega orožja, okrog 200 milijard dolarjev. V bivši Sovjetski zvezi, kjer je bilo gospodarjenje z jedrskimi odpadki še bolj neodgovorno, bodo stroški verjetno še mnogo večji.

Povsod tam, kjer je povzročena nepopravljiva škoda ali zmanjšan naravni kapital, so dolgovi okolju najpogosteje plačljivi le z odrekanjem in obolevnostjo prihodnjih generacij.

Propadanje okolja - skupaj s porajajočimi se agronomskimi omejitvami - upočasnjuje rast svetovne proizvodnje hrane. Med več vzroki izstopata dva. Prvi, precejšnja upočasnitev rasti uporabe ključnih osnovnih sredstev - polj, namakalne vode in gnojil. Drugi, različne oblike propadanja okolja - erozija prsti, izginjanje talne vode, onesnaževanje zraka, razpadanje ozona, bolj vroča poletja, povečano poplavljanje zaradi krčenja gozdov, izginjanje genetske raznovrstnosti kmetijskih kultur.

Svetovna gospodarska rast je v petdesetih in šestdesetih letih za več kot tri odstotke presejala rast prebivalstva in tako zagotovila bistven dvig življenjske ravni velikemu delu človeštva. V sedemdesetih letih se je ta vrednost v grobem prepolovila, v osemdesetih je padla še niže. Od 1990 do 1992 je dohodek na prebivalca zaradi globalne recesije padel za dobra dva odstotka. Celo ob močnem in hitrem ponovnem porastu bi bilo treba čakati do sredine desetletja, preden bi dohodki dosegli raven iz leta 1990, kar bi pomenilo pet let brez dviga življenjske ravni.

Gospodarski učinek propadanja okolja se bo z akumulacijo stroškov in z materializacijo škode zaradi tako pomembnih postavk, kot sta razpadanje ozona v stratosferi in planetarno segrevanje, gotovo le še povečal. To ne bo vplivalo samo na proizvodnjo hrane, temveč tudi na zmožnost gospodarstev posameznih držav, da

zagotovijo stanovanja, zdravstveno varstvo, izobraževanje in druge temeljne dobrine in storitve. Svet torej vstopa v novo obdobje, v katerem bo nadaljnji gospodarski razvoj odvisen od zaustavitve propadanja okolja - kar pa je po drugi strani odvisno od nove gospodarske in demografske politike.

Pred nami je naloga, da oblikujemo in zgradimo tak gospodarski sistem, ki bo z okoljem trajno uravnotežen. Osnovni elementi so precej enostavni. Obsegajo ponovno vzpostavitev ustaljenega podnebja, varstvo stratosferskega ozonskega sloja, obnovitev zemeljskega gozdnega plašča, ohranjanje prsti, obvarovanje zemeljske biološke raznovrstnosti, kar je je še ostalo, in ponovno vzpostavitev tradicionalnega ravnotežja med rojevanjem in umiranjem ljudi. Ta nova družba bo zaradi nove ustaljenosti mnogo bolj privlačna in zadovoljujoča kot pa minljiva družba odmetavanja, v kateri živimo sedaj.

Kakšen naj bi bil energetski sektor v tem novem svetu? Energijo bi predvsem uporabljali učinkoviteje. Ob ugotovitvah, da fosilna goriva niso več sprejemljiva za okolje in da jedrska energija ne more preživeti ne z gospodarskega vidika in ne z vidika okolja, ostane ena sama možnost: sončna energija. Ta energetski vir se pojavlja v številnih oblikah: vodna energija, energija vetra, sončne termoelektrarne, zmerna kurjava lesa, sončne celice, kmetijski odpadki, strešni bojljerji na sonce, alkoholna goriva iz sladkornega trsa in še mnoge druge.

Že danes lahko tu in tam opazimo, kakšen naj bi bil naš novi svet. Japonska je recimo postavila mednarodni standard za energetsko učinkovitost in v tem procesu okrepila svoj konkurenčni položaj na svetovnih trgih. Kalifornija s svojo hitro razvijajočo se industrijo za pridobivanje sončne in vetrne energije zagotavlja pogled k prihodnjim energetskim

virom. Glede prebivalstva izstopa Tajska, ki je v manj kot petnajstih letih prepolovila svojo demografsko rast. V prizadevanjih, da bi ohranili prst, vodijo ZDA: njihov inovativni program ohranjanja rezerv, sprejet leta 1985, je do 1990 zmanjšal erozijo prsti za tretjino, do leta 1995 pa jo bo morda še za naslednjo tretjino. V prizadevanjih za zmanjšanje količine odpadkov je zgled Nemčija s svojim celovitim načrtom, ki podjetjem nalaga prevzemanje odgovornosti za odlaganje embalaže, v katero so oviti njihovi proizvodi. Pri embalaži za pijačo je prišla še dlje Danska, saj je prepovedala vso embalažo, ki je ni mogoče ponovno napolniti.

Razvoj svetovnega gospodarstva se postopoma že začena oblikovati z upoštevanjem možnosti in omejitve okolja - lokalno, regionalno in globalno. Ekološke zahteve in pritiski bodo tista sila, ki bo v devetdesetih letih čedalje močnejše vplivala na ekonomske odločitve. Številne industrije bodo naenkrat zastarele, odprla pa se bo cela vrsta novih možnosti za dobičkanosno vlaganje. Podjetja in države, ki se novim zahtevam ne bodo pravočasno odzvale in ne bodo strateško vlagale v nove tehnologije, nove proizvode in nove postopke, bodo postale gospodarsko neučinkovite in nekonkurenčne. Največji izziv za države je, da morajo biti ukrepi za varstvo okolja takšni, da se gospodarske in ekološke potrebe zblížujejo in da se tržne sile preusmerijo tako, da je zadoščeno tudi ekološkimi ciljem. Glavni motiv podjetij je ustvarjanje profita, zato mora država doseči, da so najbolj donosne tiste naložbe, ki zagotavljajo trajno uravnotežen razvoj. Za doseg te ciljev je na voljo široka paleta različnih ukrepov, od premišljeno dodelanih predpisov do ekoloških davkov.

Za doseganje globalnega trajno uravnoteženega razvoja bo potrebna aktivna vključitev podjetij

vseh velikosti in čim večjega števila osveščenih posameznikov. Pravi napredek bo mogoče doseči le, če bodo podjetja izpeljala obsežne notranje reforme, ki jim bodo omogočile uspešno odzivanje na pojavljajoče se ekološke probleme in možnosti. V svetu tržne konkurence se bodo korporacije, ki se ne bodo primerno in dovolj hitro odzvale spreminjajočim se zahtevam, soočile z resnimi finančnimi tveganji. Podjetja, ki ne bodo pripravljena vlagati v prihodnost usklajeno z okoljem, bodo ostala brez prihodnosti.

Melita Rogelj

Herbert Kitschelt

BEYOND THE EUROPEAN LEFT

Duke University Press
1990

It is difficult to carry out cooperative research if the principal investigators live and work on different continents..(iz predgovora h knjigi)

Herbert Kitschelt je s svojimi knjigami *Kerneenergiepolitik - Arena eine Gesellschaftlicher Konflikt* (1979), *Politik und Energie* (1983) in *Der Ökologischer Diskurs - Analyse von Gesellschaftskonzeptionen in d. Energiedebatte* (1984) - vse so izšle pri Campusu hkrati tudi v angleškem prevodu - v osemdesetih letih postal referenčni pisec na takrat najbolj izpostavljenem področju ekoloških kontroverz. S kompleksnim analitičnim instrumentarijem politične sociologije, politologije, sistemske teorije, politične ekonomije, filozofije znanosti in sociologije prava je secular polje, ki je šele s protijedrskim gibanjem postalo objekt kritične družboslovne refleksije, čeprav je bil konstruktivistični *know-how* specializiranega družboslovja glo-

boko vpleten v *design-complexity* ekstenzivne energetike. Z empirično bogatimi raziskavami o prevladi *design complexity* nad *control complexity* v modernih industrijskih družbah je bil med tistimi, ki so odprli pot pozitivnemu konceptu interpretacije teh družb kot družb tveganja, kot alternative negativnemu konceptu postmodernizma. Vendar je pri konstrukciji teoretskega modela, ki naj bi zapolnil teoretsko praznino v študijah o zgodovini odločanja na nekem področju sam zašel v neko *theory-complexity*, ki se izmika kontroli samorefleksije teoretskih konceptov.

Toda namesto slabe neskončnosti poskusa utemeljitve modela modelov se je Kitschelt, ki je preveč šolan znanstvenik, da bi se kljub eklekticizmu podal na neuhojene poti alternativnih znanosti, v svojih raziskavah v drugi polovici osemdesetih let raje omejil na klasično raziskovanje. S perspektive politične sociologije je tako iz ZDA, kjer je danes profesor na znani univerzi Duke, več let preučeval perspektive evropske leve. Pred zgolj rutinskim delom se je zavaroval s sodelovanjem s Staffom Hellemanom, strokovnjakom za empirične metode raziskovanja z univerze v Leuvenu. Leta 1987 sta skupaj empirično raziskovala delovanje belgijskih ekoloških strank Agalev in Ecolo med predvolilnim bojem. Težave, povezane s tem, ker živita in delujeta vsak na svoji celini, je rešila neka fundacija. Omogočila jima je, da sta s skupnim delom na univerzi Duke dosegla velik napredek pri interpretaciji podatkov. Pri komentiranju osnutka raziskovalnega poročila so poleg univerzitetnih kolegov sodelovali tudi aktivisti obeh strank, nakar je Kitschelt sam pripravil končno poročilo, ki je leta 1990 izšlo v knjižni obliki.

Različne ekološke in novolevičarske stranke, ki jih Kitschelt obravnava kot postlevico, imajo možnost za uspeh le tam, kjer

imamo v okviru korporativistične socialne države opravka z vladanjem klasičnih socialdemokratskih strank v 60. in 70. in dejavnostjo protestnih družbenih gibanj. Postlevičarske stranke prevzemajo egalitaristične in redistributivne zahteve klasične socialne demokracije, toda namesto centralizacije ekonomske in politične moči zagovarjajo libertarno vero v spontano solidarnost, individualizem, svobodno združevanje, decentralizacijo in široko politično participacijo. Vsem je skupna težnja po razgradnji temeljnih institucij industrijske družbe in nasprotovanje gospodovanju nad zunanjo in notranjo, človeško naravo. V tem smislu niso preprosto levičarske, saj kršijo pravila utečenega političnega diskurza in gredo onstran konvencionalnega levičarstva, čeprav ostajajo njegovi dediči.

Čeprav so zgodnji teoretiki politike, kot sta bila to Michels in Weber, jemali stranke zelo resno, je preučevanje le-teh postalo in ostalo teoretsko podhranjeno, zamejeno z deskriptivnimi študijami ali opuščeno v korist preučevanja interesnih skupin in javne politike. Da bi Kitschelt lahko razumel notranjo dinamiko, je moral spet razviti sintetični posredovalni model med uveljavljenima raziskovalnima pristopoma, tokrat med teoretsko praznim behaviorističnim pristopom in empirično boso teorijo racionalne izbire. Poleg tega je moral najti tudi pravi "miks" med različnimi raziskovalnimi tehnikami.

V prvem poglavju skicira teorijo strankarske politike, ki je usmerjala empirično raziskovanje. V drugem poglavju predstavi belgijski politični sistem in kratki kurz razvoja Agaleva in Ecoloja, v tretjem identificira tri podskupine strankarskih aktivistov. V četrtem poglavju raziskuje pripravljanje aktivistov o vsebinskih in strateških političnih vprašanjih in jih v petem dopolni še z raziskavami njihovega socialnoekonom-